

УДК 330.341.1:94(460)(045)

К. В. Караман

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ У ПРОГРАМНИХ ЗАСАДАХ ІСПАНСЬКОЇ ПРАВОРАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ VOX («ГОЛОС»)

У статті розглянуто програмні засади діяльності праворадикальної партії «Vox» – «Голос» в Іспанії. Досліджено фактори, що вплинули на її появу та подальший розвиток, визначено чинники, що зумовили зростання популярності цієї політичної сили. Проаналізовано специфічні особливості іспанського націоналізму, роль історичного минулого та католицизму в його формуванні. Особливу роль у дослідженні надано аналізу проявів євроскептицизму в діяльності «Голосу». Зауважено, що він має поміркований характер й зосереджений, насамперед, на прагненні до посилення ролі національних урядів, відмові від будь-яких наднаціональних органів врядування, рішення яких мали б обов'язковий характер для країн-членів ЄС.

Ключові слова: Іспанія, політична партія, євроскептицизм, «Vox» - «Голос», праворадикальність.

DOI 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-155-162

Одним з провідних трендів розвитку європейських політичних процесів є посилення популярності проворадикальних партій, що є відповіддю на ті виклики, з якими зіткнулися країни ЄС на сучасному етапі. Яскравим підтвердженням може слугувати виборчий цикл 2019–2023 рр. в країнах Європейського Союзу, наслідок яких праві не лише збільшили свою присутність у національних парламентах, але й в окремих випадках увійшли до урядових коаліцій, як, наприклад, у Фінляндії та Італії. Ті самі тенденції стали характерними й для виборів до Європарламенту в 2019 р. й дозволили праворадикалам суттєво наростити свою підтримку. Дослідження цього феномену становить інтерес для політичної науки, й, водночас, викликає занепокоєння щодо подальших перспектив ЄС та євроінтеграційних процесів. У даному контексті актуальним є аналіз діяльності праворадикальних партій в окремих країнах з метою з'ясування причин та передумов зростання електоральної привабливості серед населення європейських країн. Одним з таких прикладів можна вважати партію «Vox» – «Голос», що виникла як маргінальний рух у 2013 р., перетворившись через 10 років на третю за популярністю політичну силу в Іспанії. Актуальність дослідження пояснюється необхідністю осмислення ідеологічних засад партії, що базуються на традиційному іспанському націоналізмі й відзначаються оригінальністю серед подібних політичних рухів. Водночас цікавість викликає й специфічність проявів євроскептицизму у діяльності «Голосу», які враховують політичні та соціально-економічні реалії Іспанії.

Виходячи з заявленої актуальності, метою дослідження є аналіз програмних документів «Vox», визначення факторів, що вплинули на її формування, роль та місце євроскептицизму у партійній діяльності. Слід зазначити, що у вітчизняній науковій думці зазначена проблематика не знайшла достатнього відбиття. Водночас, європейськими дослідниками питання діяльності «Голосу» вивчається доволі активно,

зокрема, такими науковцями як Х. Маркос-Марне, С. О'Флінн, К. Плаза-Колодро, Б. Суарес-Фернандес, Г. Фернандес-Васкес, С. Тембелл-Дюгарте, П. Пардо тощо.

Поява партії «Голос» на політичному полі країни стала шоком як для експертів, так і для частини іспанського суспільства. У країні міцно утвердилася думка, що Іспанія, переживши громадянську війну та Франкізм, набула міцного щеплення проти радикалізму (Prieto, J., 2014). Іспанія та Португалія, які пережили фашистські режими і стали на шлях демократичного розвитку, тривалий час «вбивалися» із загальноєвропейського тренду, пов'язаного зі зростанням впливу праворадикальних партій. На загальнонаціональному рівні в країнах тривалий час панувала біпартійна система. У рамках якої дві партії «по черзі одна з іншою», перебували при владі. Це Іспанська соціалістична робітничка партія, що представляла лівий фланг і партія, яка монополізувала її правий сектор – Народна партія. Початком її ерозії стало створення радикально лівої партії «Подemos», а потім партії «Громадяни», помірковано-консервативної позиції. Таким чином, Іспанія залишилася єдиною країною в ЄС, де з початком XXI століття правого радикалізму на загальнонаціональному рівні не було. Така ж ситуація складалася в Португалії, що дозволило експертам говорити про «іберійську винятковість», що відкидає правий радикалізм (Rubio-Pueyo, V., 2019).

Партія «Голос», як і раніше досліджувані нами партії Північної Європи, стала результатом розколу Народної партії. У грудні 2013 року колишні члени «Народної партії» оголосили про її створення, а 16 січня 2014 року вони на прес-конференції її презентували (Cuesta, R. 2021). Ініціатори створення нової партії, як і значне число її початкових членів, були відмінними політиками, добре відомими не тільки в політичних колах країни, а й у зв'язках з політичною елітою європейських країн. Серед них особливо значущими постатями були Сантьяго Абіскалі, який став її лідером, Хав'єр Ортега Сміт, який обійняв посаду її Генерального секретаря та Іван Еспіноса де лос Монтерос, великий бізнесмен, який має широкі міжнародні зв'язки (Muller-Gonzalez, J., 2019). У науковому середовищі вважають, що «Голос» тривалий час існував усередині «Народної партії», представляючи у ній радикальну опозицію її керівництву та тому курсу, який реалізувала партія. Вони визнавали його неефективним, що не відповідає національним інтересам Іспанії. Приводом до розриву стала низка корупційних скандалів, до яких було причетне керівництво партії та люди з їхнього оточення.

Партія, що вийшла на поле політичної боротьби за владу в 2014 році, аж до 2018 року залишалася маргіналом на його глибокій периферії, отримуючи на виборах усіх рівнів 0,5% голосів виборців. Партія вважалася нерукопожатною і була спроба створити навколо неї «санітарний бар'єр» (Muller-Gonzalez, J., 2019). Це змусило партію шукати шляхи своєї комунікації. Їм, як це характерно було для «Шведських демократів», стали цікаві й соціальні мережі, через які партія вплинула на суспільство, презентуючи свої цілі, позиції та найголовніше – скидаючи у публічний та політичний дискурс теми, що перебували під жорсткою забороною. Переломним моментом став для партії 2018 рік, коли «Голос» на виборах до парламенту Андалусії, яка завжди вважалася оплотом соціалістів, зуміла отримати 11% голосів та провести 12 депутатів. У листопаді 2019 року під час виборів до кортесів за партію голосують уже 15,1% виборців. Її фракція у парламенті склала 52 депутати. Її вплив має чітко означену тенденцію зростання. Доказом є її успіхи на регіональних виборах до парламентів автономій у 2021, 2022 роках. Згідно з останніми опитуваннями у 2022 році за неї готові голосувати понад 16% виборців, а у партійному рейтингу її ставлять на друге місце (Europe Elects, 2019). Такий

швидкий «зліт» партії забезпечила, як вважають дослідники, Каталонська криза, зростання недовіри іспанців до політичних інститутів, що все більше посилюється, насамперед політичних партій.

Стрімкий зліт «Голосу» з глибокої периферії політичного ландшафту країни на його олімп, що розпочався в 2018 році, обумовлений низкою чинників, як об'єктивного порядку, до якого дослідники відносять насамперед каталонську кризу та імміграцію, так, на наш погляд, значним внеском у цей успіх стали Програмні настанови партії та їхній політичний проект розвитку країни, який вони запропонували іспанцям у період політичної кризи, коли вирішувалася доля держави Іспанії. Особливістю Програми партії, на наш погляд, є те, що вона є результатом копійної багаторічної роботи, пов'язаної з переосмисленням як історичного минулого Іспанії, так і тих ідеологем, які лежали в основі розвитку Іспанської держави на всіх етапах її існування, у контексті реалій сьогодення, це глобалізація та інтеграція, активним учасником яких є країна.

Особливістю «Голосу» стало те, що вона увійшла до політичного простору, викинувши в політичний та громадський дискурс не одну проблему, а запропонувала одразу широку тематику, частина якої взагалі була «під табу». Це насамперед широке коло питань, пов'язане з нацією, національною ідентичністю, іспанською мовою, її суверенністю, роллю Іспанії у світовій цивілізації, імміграції фемінізму, історичною пам'яттю тощо. Те, що раніше «звучало на кухні», «Голос» та її лідери озвучували на повний голос. Як і раніше досліджувані нами партії «Голос» з перших днів протиставили себе всім іншим політичним силам. В Іспанії немає партії, яка захищає те, що захищає «Голос». Ми прийшли представляти людей. Перемога не заради перемоги. Ми прагнемо влади, щоб змінити все.

Її ідеологічні концепти, викладені у низці партійних документів, а також вони простежуються у заявах та інтерв'ю її лідерів. Найважливішими для нашого дослідження є її Програма «100 кроків» для Іспанії, де відображено основні постулати партії з усього комплексу проблем розвитку нації, суспільства та держави. Цей документ є базовим (Vox, 2018). У наступних документах ідеограми відображені у ньому доповнювалися чи коригувалися (Vox, 2019a, Agenda España, 2021). Аналіз цих документів із залученням заяв, виступів, інтерв'ю її лідерів дозволяють визначити характер її світоглядних постулатів, парадигму її ідеології, і місце та роль у ній євроскептицизму, а також фактори, що його зумовили. Її установчий Маніфест мав декларативний, досить загальний характер. У ньому партія радше представляла не свої позиції, а показала те коло проблем, яке вона має намір вирішувати, акцентувавши увагу на своїх пріоритетах у їх вирішенні.

Проведений аналіз програмних документів партії, виступи її лідерів свідчать про те, що ключовим домінуючим кластером є націоналізм, проблема європейської інтеграції не є пріоритетом у них. Як це ми могли спостерігати досліджуючи раніше представлені Програми партії ШД, ДНП та ІФ, тематика ЄС та членство Іспанії у цій структурі представляється виборцям у контексті розвитку іспанського націоналізму, як базису фундаменту розвитку країни, відродження Величності Іспанії, на що спрямований їхній проект «Реконкіста». Саме цій проблемі присвячено перший розділ базової Програми «Голосу» «100 кроків» під назвою «Іспанія. Єдність і Суверенітет» (Vox, 2018). Партія чітко визначає свої позиції щодо таких понять як нація, національна ідентичність, національний суверенітет, національне відчуття – яке є базовим, притаманним кожній людині. Поняття «нація» в дискурсі «Голосу» рівнозначне поняттю іспанського суспільства та є синонімом Іспанії як країни (Vox, 2018).

У зазначених документах «Голос» виступає як опонент ЄС з низки проблем, пов'язаних з участю країни в ЄС та його діяльністю. Критикуючи ЄС, розкривав негативні наслідки участі Іспанії у цій структурі, водночас «Голос» та її лідери ніколи не порушували питання про вихід країни з ЄС. Її критика пов'язана передусім з неприйняттям тієї моделі, де реалізується процес інтеграції. Партія не приймає курсу ЄС на федералізацію, подальше розширення його функцій за рахунок скорочення суверенітету національних держав (Vox, 2018).

Партія доводить своїм виборцям, що ЄС із його бюрократичним апаратом та наднаціональними структурами не може сприяти суверенітету держави. «Голос» стоїть на антиглобалістських позиціях, у межах яких вона визначає свій підхід до ЄС. В інтерв'ю французькому журналісту лідер партії вказував, що глобалізація спрямована на підрив національних держав. «Ми проти тоталітарних проєктів, які руйнують національну культуру, наше коріння. Майбутнє країн ЄС має визначатися самими державами, а не Брюсселем.

«Голос» своїм виборцям представляє своє бачення моделі реалізації європейської інтеграції. Європейський Союз має стати спільнотою вільних націй, які співпрацюють між собою і об'єднують зусилля в тих сферах, де вони можуть однозначно досягти набагато швидше і ефективніше спільно, ніж порізно. Це означає повагу суверенітету кожної нації з чітко обмеженими на компетенції інститутів ЄС, які наразі надмірні та по-новому тлумачиться судом ЄС, у планах глобалістів перетворити ЄС на величезний бюрократичний апарат, далекий від потреб держав-членів і прихильний до глобалістського порядку, що зраджує історію, традиції та християнську ідентичність Європи. Не можна, щоб ЄС існував окремо від націй та його складових (Vox, 2018).

Для реалізації цієї моделі «Голос» висуває вимогу укладання нового європейського договору, скорочення бюджету ЄС, вийти з наднаціональних структур, що суперечать інтересам Іспанії. «Голос» бере на себе зобов'язання, потрапивши до ЄП, захищати інтереси Іспанії у Європі. При цьому партія наслідуватиме легітимне право на не згоду з офіційною доктриною ЄС (Vox, 2019a) Abascal Conde and Bueno Sánchez, 2008, с. 42). Таким чином, «Голос» бачить своє завдання не у виході з ЄС, а його реформуванні та розширенні впливу Іспанії в цій структурі. Партія не сприймає і ті цінності, які насаджує та позиціонує Брюссель. Партія з перших днів заявила про себе як захисницю традиційних іспанських цінностей, насамперед християнства в Іспанії – це католицизм. «Християнство – це хребет не лише Іспанії, а й усієї Європи» (Abascal Conde and Bueno Sánchez, 2008, с. 42). Звідси партія відкрито і жорстко виступає проти набору ціннісних орієнтацій, які з Брюсселя. Партія не сприймає мультикультуралізму, фемінізму в тій формі, в якій реалізується в Іспанії, ідеології ЛГБТ.

Як свідчить аналіз, захист консервативних цінностей, традиційних для Іспанії, становить значну частину змісту її програмних документів і постійно присутній у її партійній риторичі. Вони логічно впливають не лише з концепту іспанського націоналізму, а й із принципів політичної програми партії – життя, свобода та власність, як фундаментальних засад існування суспільства та держави. Визнаючи право на життя природним правом людини, «Голос» відкидає аборти та евтаназію (Іспанія стала четвертою країною ЄС, що її легалізувала), як явища, що йдуть проти природи, проти природного. Цей акт уряд «Голосу» оцінив як «політику смерті» (Vox, 2018). Протиставляючи їй свій курс, свою позицію, вважаючи, що будь-яке життя самоцінним, вимагаючи уваги до інституту сім'ї та вирішення

демографічних проблем, які мають отримувати державну підтримку, бо це проблема виживання нації.

Захищаючи іспанські традиції, про які йшлося вище, «Голос» зазначає значення католицької церкви, вказуючи на її роль у «прошивці» іспанського суспільства та формуванні іспанської нації та держави. Сама назва «VOX» (можна перекласти як голос Жорсткої критики «Голос» піддає імміграційну політику ЄС та уряду Іспанії. Проблема імміграції посідає друге за значимістю місце у програмних документах «Голосу». Так, у її базисній програмі «100 кроків» їй присвячено другий розділ (Vox, 2018). Політика «відчинених дверей» суперечить національним інтересам Іспанії – це важлива позиція партії «Голосу», боротьба з нею є пріоритетом з перших днів свого існування (Fernández Suárez, B., 2021). Її програмні документи містять альтернативну політику, яка, на їхню думку, адаптована до національних інтересів країни. Партія вимагає «досягнення непроникності кордонів Євросоюзу, які міцно мають бути закриті». Для досягнення цієї мети «Голос» готовий піти на вихід Іспанії із Шенгенської зони та перекриття кордонів в односторонньому порядку. «Голос» виступає за посилення умов для набуття громадянства, депортацію для нелегальних мігрантів та тих, хто вчинив злочини (Vox, 2018, Vox, 2019a). Особливий акцент партія робить на перекритті можливості втручання іммігрантів з Африки через іспанські анклави до Марокко. Для чого «Голос» пропонує за прикладом Трампа будівництво стіни в Сеуті та Мелільї (Vox, 2018). Суть політики щодо іммігрантів відображає один із її девізів: «Іспанці перш за все» (VOX, 2019b). Відкидаючи принцип мультикультуралізму, партія виступає за жорстко регульовану імміграцію. А процес інтеграції іммігрантів має йти через їхню асиміляцію (Vox, 2018). Проблему іммігрантів партія розглядає у широкому контексті протистояння двох культур, двох цивілізацій, які є несумісними. Йдеться про іслам. «Голос» і її лідери постійно нагадують, що саме Іспанія відіграла ключову роль, зупинивши ісламізацію європейського континенту, захистивши християнство. Століття тому, здобувши військову перемогу над мусульманами.

Особливість «Голосу» – це те, що значне місце у її програмних документах посідають питання зовнішньої політики, зокрема зовнішньої політики ЄС. Партія та її лідери повністю підтримують політику ЄС щодо Росії в українській кризі. Вони виступають за розвиток відносин ЄС та Іспанії із США та НАТО. У той же час «Голос» критикує ЄС за відносини з Китаєм і вимагає розширення співробітництва Брюсселя з країнами Латинської Америки, за більш значущої ролі Іспанії на цьому континенті (Agenda España, 2021). «Голос» послідовно проводить думку про неефективність зовнішньополітичного курсу Іспанії, вважаючи, що країна має відігравати велику роль не тільки в європейській, а й у світовій політиці. Таким чином, аналіз партійних документів «Голосу» дозволяє оцінювати її як партію націоналістичну, засновану на ідеології іспанського націоналізму, адоптованого її лідерами до реалій.

Новий якісний рівень дозволив би Мадриду підвищити свою значущість як у рамках ЄС, так і світової політики з огляду на її потенціал та можливості діяти у цьому регіоні (Beatriz Acha, 2019). У документах партії досить чітко прописаний план реалізації концепту «Іберосфери» як альтернативи Ібероамериканському співтовариству, реалізованого Іспанією протягом багатьох років (VOX, 2019b). «Голос» зробив ряд кроків щодо впровадження цього плану в життя. Це підписання Мадридської хартії у 2020 році та створення на основі її Форуму. Головна мета – це зміцнювати демократію і свободу, правову державу з обох боків Атлантики, і протистояти «наркокомунізму» та лівим силам на континенті (Agenda España, 2021).

Зроблений аналіз партійних документів «Голосу» дозволяє зробити висновок, що проблема європейської інтеграції не є центральною для партії. Критицизм у відношенні ЄС, включення цієї теми в ідеологічні постулати партії впливало з її ідеологічного базису, сформованого на основі ключових концептів іспанського націоналізму, адоптованого для реалій сучасного розвитку Іспанії та тих викликів, з якими вона стикається в умовах глобалізації. Дослідники визначають його як неонаціоналізм, державно-етнічно орієнтований націоналізм із пріоритетом на захист інтересів іспанського народу (Vox, 2018).

Помірний (м'який) євроскептицизм «Голосу» обумовлений низкою чинників. Реалізація політичного проекту партії, суттю якого «Зробимо Іспанію знову Великою» не можливе без укрупнення національного суверенітету країни, повернення до її споконвічно традиційних цінностей, збереження самобутності та національної ідентичності, що практично неможливо в умовах членства країни в ЄС. Вийти з ЄС партії не дозволяє насамперед прагматизм її лідерів. Іспанія є країною із значною фінансовою підтримкою від ЄС. Позбавлення якої поставило країну на межу економічного краху з огляду на глибоку інтегрованість країни до структур ЄС. У цих умовах «Голос» прагне подолати цю ситуацію через реформування ЄС зсередини у відповідність до національних інтересів його членів, переведення європейського інтеграційного процесу на нову модель розвитку, яку він пропонує, як ми могли переконатися, у своїх партійних програмах.

Створена у грудні 2013 року партія «Голос» із маргінальної структури сьогодні є фактично другою політичною силою в країні, її рейтинги зростають. З метою розширення свого впливу напередодні виборів у 2023 році у Кортеси партія створила молодіжну організацію партії та афілійованої з нею профспілки «Солідарність». Партія також розширює можливості впливу на маси через створення своїх видань, а також своєї присутності в соціальних мережах, де вона активно працює з перших днів свого створення (Ramos, A. V., 2021).

Враховуючи грандіозний корупційний скандал у Народній партії, що вибухнув у лютому 2022 року та зростання невдоволення політикою ІСРП, зокрема ухвалений новий закон про іммігрантів у 2022 році, який пом'якшує політику у цій сфері, зростання інфляції та безробіття. «Голос» має реальні шанси на успіх на майбутніх виборах, виступаючи від імені «Живої Іспанії» та протиставляючи себе всім іншим політичним силам.

Зважаючи на тенденцію до зростання популярності правих радикалів в європейських країнах, дослідження їхньої діяльності, програмних засад, зокрема, ставлення до процесів європейської інтеграції представляє науковий та практичний інтерес й знайде свій відбиток у подальших дослідженнях.

References

- Vox, 2018. 100 medidas urgentes de VOX para España [online] Available at: <<https://www.voxespana.es/noticias/100-medidas-urgentes-vox-espana-20181006>> [Accessed August 26, 2023].
- Abascal Conde, S. and Bueno Sánchez, G., 2008. *En defensa de España: Razones para el patriotismo español*. Madrid : Encuentro Ediciones, S.A.
- Agenda España, 2021. Vox. [online] Available at: <https://xn--agendaespaa-beb.es/wp-content/uploads/2021/10/AgendaEspana_VOX.pdf> [Accessed August 26, 2023].
- Beatriz Acha, 2019. No, no es un partido (neo)fascista. *Agenda Política*, January 6 [online] Available at: <<https://agendapublica.elpais.com/noticia/14505/no-no-es-partido-neo-fascista>> [Accessed August 26, 2023].

- Cuesta, R. 2021. Fundamentalismo religioso. In: O. Martínez-Lobo, ed. *Extracto del libro 'De los neocón a los neonazis'*. Madrid : Fundación Rosa Luxemburg, pp. 272–235.
- Fernández Suárez, B., 2021. Gender and Immigration in VOX: The Discourse of the Radical Right in Spain. *Migraciones*, 51, p. 241-268.
- Muller-Gonzalez, J., 2019. *La sorpresa Vox: Las respuestas a las 10 grandes preguntas que todos nos hacemos sobre Vox*. Bilbao : Deusto.
- Europe Elects, 2019. *National Parliament Composition* [online] Available at: <<https://europeelects.eu/spain/>> [Accessed August 26, 2023].
- Prieto, J., 2014. Una derecha a la derecha de la derecha. *El País* [online] Available at: <https://elpais.com/sociedad/2014/02/05/actualidad/1391634415_607580.html> [Accessed August 26, 2023].
- Ramos, A. B., 2021. El sindicato de Vox crece y abre nuevas secciones sindicales en grandes empresas. *El Independiente* [online] Available at: <<https://www.elindependiente.com/espana/2021/12/24/el-sindicato-de-vox-crece-y-abre-nuevas-secciones-sindicales-en-grandes-empresas/>> [Accessed August 26, 2023].
- Rubio-Pueyo, V., 2019. Vox: a New Far Right in Spain? *Rosa Luxemburg Stiftung* [online] Available at: <https://rosalux.nyc/wp-content/uploads/2021/01/RLS-NYC_VOX_Spain_EN.pdf> [Accessed 26 August 2023].
- VOX, 2019a. Programa electoral para las elecciones autonómicas 2019 [online] Available at: <<https://www.voxespana.es/wp-content/uploads/2019/05/Programa-Autono%CC%81micas-2019.pdf>> [Accessed August 26, 2023].
- VOX, 2019b. VOX alcanza los 30.000 afiliados y se prepara para su cambio de sede [online] Available at: <<https://www.voxespana.es/noticias/vox-alcanza-los-30000-afiliados-y-se-prepara-para-su-cambio-de-sede-20190121>> [Accessed August 26, 2023].

Стаття надійшла до редакції 10.06.2023 р.

K. Karaman

EUROSCEPTICISM IN THE PROGRAMME PRINCIPLES OF THE SPANISH RIGHT-WING RADICAL PARTY «VOX»

The article examines the programme principles of the right-wing radical party «Vox» in Spain. The factors that influenced its emergence and further development are studied, the factors that led to the growth of the popularity of this political force are identified. The specific features of Spanish nationalism, the role of the historical past and Catholicism in its formation are analysed. A special role in the study is given to the analysis of manifestations of Euroscepticism in the activities of the Voice. It is noted that it is moderate in nature and focuses primarily on the desire to strengthen the role of national governments, rejecting any supranational governance bodies whose decisions would be binding on EU member states.

An analysis of the party's programme documents and speeches by its leaders shows that nationalism is the key dominant cluster, and the issue of European integration is not a priority in them. In these documents, «Vox» acts as an opponent of the EU on a number of issues related to the country's participation in the EU and its activities. While criticising the EU and revealing the negative consequences of Spain's participation in this structure, «Vox» and its leaders have never raised the issue of the country's withdrawal from the

EU. Its criticism is primarily related to the rejection of the model in which the integration process is implemented. The party does not accept the EU's course towards federalisation and further expansion of its functions at the expense of the sovereignty of national states.

«Vox» presents its voters with its vision of the model for the implementation of European integration. The European Union should become a community of free nations that cooperate with each other and join forces in areas where they can definitely achieve much faster and more efficiently together than separately.

The peculiarity of the Voice is that a significant place in its programme documents is occupied by foreign policy issues, in particular, EU foreign policy. The party and its leaders fully support the EU's policy towards Russia in the Ukrainian crisis. They are in favour of developing EU-Spain relations with the US and NATO.

The analysis of the party documents of «Vox» allows us to conclude that the issue of European integration is not central to the party. Criticism of the EU and the inclusion of this topic in the party's ideological postulates stem from its ideological basis, formed on the basis of key concepts of Spanish nationalism, adapted to the realities of Spain's modern development and the challenges it faces in the context of globalisation.

Keywords: *Spain, political party, Euroscepticism, «Vox», right-wing radicalism.*